

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 5, Sayı:20, Eylül 2019, s. 1-10

Prof. Dr. Cemal AVCI

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, cemalavci@yahoo.com

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA EĞİTİM VE KÜLTÜR KURUMLARI (1923-1938 YILLARI ARASI)

Özet

Eğitim ve kültür alanında gerçekleştirilecek olan başarılar, devletlerin devamlılığı ve kendilerini idame ettirecek nesillerin yetiştirilmesinde en önemli vasıta. Bu yüzden her devletin kendine özgü eğitim ve kültür politikaları vardır. Kültürel değerler ise, eğitimle desteklendiğinde milleti oluşturan bireyleri bir arada tutan, birlik ve beraberlik duygusu sağlayan harç görevi görmektedir. Osmanlı Devleti'nin mirası üzerinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti de, bu devletin yıkılmasına neden olan sıkıntılardan kurtulmak, kendini payidar kılabilecek nesiller yetiştirmek amacıyla yeni eğitim ve kültür kurumları oluşturmuş, politikalar geliştirmiştir. Milli Mücadele'nin üç safhada gerçekleştiği kabul edilir. Birinci safhası düşmanı yurttan kovmadır. Bu amaca silahlı mücadele ile ulaşılmıştır. İkinci safhası tam bağımsızlıktır. Bu amaca Lozan Antlaşması'nda, kapitülasyonların her alanda kaldırılması ile ulaşılmıştır. Üçüncü safha ise milli, çağdaş, gelişmiş bir ülke olmaktır. İşte bu üçüncü safhada başarıya ulaşmak için eğitim ve kültür alanında atılımlar yapmak gerekmiştir. Bu dönemde Halifelik kaldırılmış, eğitim öğretim birleştirilmiş, Harf İnkılabı gibi çok zor bir inkılap yapılmış, kılık-kıyafetten takvime, rakamlardan ölçü birimlerine, kadın-erkek eşitliği ve hukuktan sanata ve ekonomiye toplumsal hayatın hemen her alanında yenilikler getirilmiştir. Atatürk ve dönemin devlet adamları yapılanları halka benimsetmek ve öğretmek için yurt gezileri düzenlemişler, Millet Mektepleri, Halk Evleri, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu gibi kurumları da bu dönemde hayata geçirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Millet Mektepleri, Halk Evleri, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu

EDUCATION AND CULTURAL INSTITUTIONS IN THE FIRST YEARS OF THE REPUBLIC (BETWEEN 1923 AND 1938)

Abstract

The achievements in the field of education and culture are the vital means for the continuity of any states and the upbringing of generations to sustain these states. Therefore, each state has its own educational and cultural policies. Cultural values when supported by education serve as cement that hold the individuals who form the nation and provide a sense of unity and solidarity. The Republic of Turkey, founded on the heritage of the Ottoman Empire, has created new educational and cultural institutions and has developed new policies in order to solve the problems that caused the breakdown of the Ottoman state, educate next generation and maintain the republic. It is accepted that the independence war took place in three stages. The first stage was to expel the enemy from the country. This goal was achieved through armed struggle. The second stage was full independence of the country. This objective was achieved by the abolition of capitulations in all areas through Treaty of Lausanne. The third stage was to become a nation state, modern and developed country. It has been necessary to make progress in the field of education and culture in order to be successful in this last stage. During this period, the Caliphate was abolished and the law on unification of education was introduced. In addition to that very difficult revolutions were made in different areas of social life including the alphabet, clothing, calendar, numbers and measurement. Some law introduced in the field of art and economy and also in order to realise equality of women and men. Atatürk and the statesmen of the period organized nationwide trips to teach and help the people adopt the new reforms. Some crucial institutions were also established in this period including National Schools, Community Centres, the Turkish Language Society and the Turkish Historical Society.

Keywords: National Schools, Community Centres, Turkish Historical Society, Turkish Language Society.

GİRİŞ:

Eğitimin ve kültürel etkileşimin toplumu aktif ve pasif yapmak gibi önemli bir etkisi vardır. Araştıran, düşünen ve aklıyla karar veren insanların oluşturduğu toplumlar bazen yöneticiler ve çıkar çevreleri tarafından tehlikeli görülürler. O zaman eğitimi; itaatkar, yöneticiye sadık ve günlük ihtiyaçlarını giderebilecek kadar aklını kullanan birey yetiştirecek şekilde dizayn ederler. Öyle toplumlarda eğitimle birlikte başta kültürel değerler olmak üzere her alanda de-
formasyon başlar.

Atatürk'ün "Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür" (Kocatürk,1999, s.134) ve "Millî Eğitim Bakanı olarak millî kültürü yükseltmeye çalışmak, en büyük emelimdir." (Kocatürk,1999, s.135) ifadeleri bu konuya verilen önemi göstermektedir.

EĞİTİM ALANINDA ÇALIŞMALAR:

Osmanlı Devletinin yaşadığı sıkıntıları tekrar yaşamak istemeyen Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'e göre: Eğitim milli olmalıdır. Bu milli eğitim gelecek nesillere kuvvetli bir milli his aşılamalı, milli birlik ve beraberlik duygusunu kuvvetlendirmeli ve toplum ihtiyaçlarına uygun olmalıdır. Eğitim, bilime dayalı olmalıdır. Öğretim tek olmalıdır. Bir ülkede farklı farklı eğitim verilmesi o ülke içinde birbirine zıt görüşlü insanlar yetiştireceğinden toplumsal huzurun bozulmasına neden olur. Eğitim işlevsel olmalıdır, öğretilenlerin toplum hayatında kullanılması önemlidir. Eğitim meslek kazandırmalıdır. Eğitimde cinsiyet farkı gözetmeden her iki cins de eşit hak ve imkânlardan faydalanmalıdır. Eğitimde fırsat eşitliği sağlanmalıdır.

Mustafa Kemal Atatürk, eğitime çok büyük önem vermiştir. Bu önemin sebeplerini 1922 yılında söylediği şu sözlerle açıklamıştır:

“En mühim ve feyizli vazifelerimiz, millî eğitim işleridir. Millî eğitim işlerinde mutlaka muzaffer olmak lâzımdır. Bir milletin hakikî kurtuluşu ancak bu suretle olur” (Maarif Vekilliği, 1939, s.10).

Böyle düşünen Mustafa Kemal, cephelerde kanlı çarpışmalar devam ederken ve savaşın gidışı henüz belli değilken 1921 yılında Millî Eğitim Şurası'nı toplamış ve bu alandaki çalışmalarına başlamıştır.

Mustafa Kemal'in eğitim alanındaki çalışmaları Cumhuriyet'in ilânıyla daha da hızlanmıştır. 3 Mart 1924 tarihinde TBMM'de kabul edilen Tevhidi-i Tedrisat Kanunu ile; Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden itibaren biri modern diğeri ise geleneksel eğitim verdiği için birbirine zıt görüşte iki insan tipi ortaya çıkararak toplumda huzursuzluklara neden olan bütün eğitim kurumları Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış, lâik eğitim esas alınarak eğitimdeki ikilik ortadan kaldırılmıştır.

Lozan Barış Antlaşmasıyla, azınlıkların masraflarını kendileri karşılamak üzere okul açabilecekleri kabul edilmiştir. Buna göre azınlıklar kendi dillerinde eğitim-öğretim yapabilecekler, ancak Türkçeyi mecburi ders olarak okutacaklardır. Program ve talimatnameleri Millî Eğitim Bakanlığınca tasdik edilen bu okullarda Türkçe'nin yanında Tarih, Coğrafya, Yurtbilgisi, ve Sosyoloji derslerinin Türkçe okutulması mecburi tutulmuştur.

Bu dönemde yabancı okullarla ilgili çalışmalara da önem verilmiştir. Azınlık okulları gibi program ve talimatnameleri Millî Eğitim Bakanlığınca tasdik edilen bu okullarda da, Türk ve yabancı öğrenciye Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurtbilgisi, ve Sosyoloji derslerinin Türk öğretmenler tarafından Türkçe okutulması mecburi tutulmuştur. Bu okulların ilköğretim derecesinde bulunan sınıflarına Türk vatandaşı çocukların girmesi yasaklanmıştır.

Yabancı okullarına birer Türk müdür muavini mecburiyeti getirilmiş ve bütün kitapları Bakanlığın incelemesinden geçirilmiştir. Bütün kayıtların Türkçe tutulması mecburiyeti getirilmiş, dinî ayin salonları kaldırılmış, öğretmenlerin dinî kisve taşımaları yasaklanmıştır. İdare ve Eğitim kadroları da sıkı denetim altında tutulan yabancı okullarında aranılan şartları taşıma-

yanların görevlerine son verdirilmiş ve yeni atananlar için Bakanlığın tasdikinden geçmesi koşulu getirilmiştir.

Alınan bu tedbirlerle azınlık ve yabancı okullarında Osmanlı Devleti'nde yaşanan aksaklıklar ve zararlı faaliyetlerin önüne geçilmiştir. Ayrıca, Türklük aleyhine veya dinî mahiyette telkinlerde bulunulduğu tespit edilen yabancılara ait okullar kapatılmıştır.

Bunların dışında, ilköğretimden yükseköğretime kadar eğitimin her kademesinde reformlar yapılarak Cumhuriyetin hedeflediği milli değerleri özümsemiş, çağın gereklerine uygun bilgilerle donatılmış, milli birlik ve beraberlik duygularına sahip bir nesil yetiştirmek için çalışmalar yapılmıştır. Bu amaçların önündeki engellerden en başta geleni okunup yazılması zor ve Türkçe'ye uygun olmayan Arap harfleri idi.

Yeni Türk Harfleri ve Millet Mektepleri:

Konuşulan dili tespit edebilmek için eskiden beri birçok işaretler kullanılmıştır. Başlarda tabletler ve taşlar üzerine çivi yazısı ve hiyeroglif yazısı şeklinde gelişen harfler, Fenike alfabesinde sadeleşmiştir. Bu gün Lâtin Alfabesi diye adlandırılan ve dünyanın birçok ülkesinde o ülkenin dil özelliklerine uygun ekleme ve çıkarmalarla kullanılan alfabenin temelini bu alfabe oluşturmuştur.

Türklerin bilinen en eski yazısı VIII. yy'ın başlarında yazılmış olan ve Orhun abideleri ile günümüze kadar gelen Köktürk yazısıdır. Tarih boyunca daha başka alfabelerin de Türkler arasında kullanıldığı bilinmektedir. (Şimşir, 1992, s.6; Ülkütaşır, 1981, s.15).

IX. yy'da Araplarla ve İslâmiyet'le tanışan Türkler, kendilerine uygun buldukları İslâmiyet'i ve İslâmiyet'in ortak bilim yazısı kabul edilen Arap harflerini benimsemişlerdir. Ancak, Arap harflerinin Türkçe okuyup yazmadaki yetersizlikleri Türkçe'nin yazım dili olarak gerilemesine neden olmuştur. Başta Arap alfabesinde ünlü harflerin yokluğu en büyük sorunu çıkarmıştır. 8 ünlü harfle ancak ifade edilebilen Türkçe, Arapça'nın 3 ünlüsüyle ifade edilemediğinden yazılan bir kelime Türkçe olarak farklı şekillerde okunabilmekte ve çoğu Türkçe kelimelerin nasıl okunacağı ancak cümlenin gelişinden çıkartılabilmekte idi. (Bkz., Ülkütaşır, 1981, s.15-17) Ayrıca Arap Alfabesi'nde Türkçe'de kullanılmayan pek çok harf de vardır. Arapça'da, kullanılan bazı sesleri gırtlaktan ya da peltek söyleme şekline göre bazı harflerden ikişer üçer tane vardı. Bu Türkçe için geçerli değildi.

Eğitimin en büyük aracı olan yazı konusunda gerçekleştirilen atılımlar okuma yazmanın kolaylaştırılması ve Türkiye'nin çağdaş eğitime kavuşması amacı yanında, Arap harfleri ile kolay yazılamadığı ya da yazıldığı gibi okunamadığı için ihmal edilen Türkçe'nin kurtarılması yönüyle de önem taşımaktadırlar.

Arap harfleri ile Türkçe okuma ve yazma zorluğu, okur yazar kesim arasında Türkçe'nin gerilemesine ve Arap ve Fars kelimelerinin daha sık kullanılmasına yol açmıştır. Bu durum hem aydınlarla halk arasında kopukluğa hem de okuryazar oranının düşük kalmasına neden olmuştur. Bu sebeple Türkçe'ye uygun, kolay okunup yazılabilecek yeni harfler konusunda çalışmalar başlatılmış, kurulan komisyonlar bu konuda faaliyetler yapmışlar ve Latin harflerinden esinle-

nen ancak ilave ve çıkartmalarla Türkiye'ye özgün hale getirilen Yeni Türk Alfabesi oluşturulmuştur.

1 Kasım 1928 tarihli Harf İnkılâbıyla birlikte okuma yazma seferberliği başlamıştır. Daha kanun çıkmadan Mustafa Kemal Atatürk'ün başlattığı eğitim faaliyetleri ile yeni alfabe tanıtılmış, ardından Millet Mekteplerinin, Halk Evleri'nin, Okuma Odaları'nın açılmasıyla tam bir seferberlik havasına girmiştir. Bu seferberliğin liderliğini yapan Atatürk kendisine tevdi edilen Başöğretmenlik unvanını 24 Kasım 1928'de kabul etmiştir. (Resmi Gazete, 24.11.1928)

Harf inkılâbı ve yeni harflerin öğretilmesi için kurulan Millet Mektepleri ile okuma yazma eğitiminde sağlanan başarı büyüktür. Bu şekilde yüzyıllardır hakim olan cehalete karşı girilen mücadelede de başarılı olunmuş, Türkiye kolay öğrenilebilir yeni harfleri ile çağdaş medeniyet yolunda büyük bir adım daha atmıştır. 10 milyon nüfuslu Türkiye Cumhuriyeti'nin millet mekteplerinde okuma çağında olmayan yaklaşık 1.400.000 kişinin yeni harfleri öğrenerek okuryazar duruma geldiği dikkate alındığında yapılan işin büyüklüğü anlaşılmaktadır (İstatistik Umum Müdürlüğü, 1937, s. IV-V).

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün halk ile iç içe olmak, inkılapları tanıtmak, sorunları yerinde görmek için yurt gezilerine çıktığı daha önce anlatılmıştı. Bazı inkılaplar için ise yurt çapında toplu bir eğitim kampanyası gerekmektedir. Bunun en çarpıcı örneği Harf İnkılabından sonra başlanan eğitim seferberliği ve Millet Mektepleri uygulamasıdır.

Halk Evleri:

1929-1930 yılları arasında yaşanan ekonomik ve politik sorunların yanında, halkı inkılaplarla tanıştırmak ve modern bir Türk toplumu meydana çıkarmak gerekmekte idi. Bu konuda yaşanacak gecikmeler ve zafiyet, III. Selim'in Nizam-ı Cedidi gibi bütün kazanımların kaybedilmesine neden olabilirdi. Daha ciddi tedbirler alınması artık zorunlu olmuştu.

II. Meşrutiyet döneminde 1912'de kurulan ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında milli devlet oluşturulması aşamasında önemli görevler yapan Türk Ocakları, bundan sonra yapılması planlanan işler için yetersiz görülmüş, dönemin şartları içinde Atatürk'ün isteği ile 1931 yılındaki son kongresinde feshedilerek Cumhuriyet Halk Fırkasına katılmıştı. Türk Ocaklarının yerini 1932 yılında Halk Evleri alacaktır.

19.2.1932 günü yapılan törenlerle 14 il merkezinde Halkevleri açıldı. Sayıları hızla artacak olan Halkevleri, halkın inkılaplara alışması, başta edebiyat, tarih ve güzel sanatlar olmak üzere eğitim verilmesi, böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin fikri temellerini özümseyecek, milli benliğine sahip, aydın fikirli insanlar yetiştirilmesi görevini üstlenmişlerdir.

Halkevlerinde vatandaşların ilgi duydukları alanlara göre faaliyet gösterebilecekleri 9 şube oluşturulmuştu. İlk açılışında isimleri "Dil, Tarih ve Edebiyat", "Güzel Sanatlar", "Temsil", "Spor", "İçtimai Yardım", Halk Dersaneleri ve Kurslar", "Kütüphane ve Neşriyat", "Köycüler" ve "Müze ve Sergi" idi (CHF, 1932, s.6). Halk Evlerinin yurt dışında bulunan tek şubesi 1942'de Londra'da açılmıştı (Yaşar, 2010, s.177).

Bu şubelerin adlarında yapılan değişiklikler ve çalışma alanları özetle şöyleydi:

“Dil ve Edebiyat Şubeleri ile sohbetler ve konferanslar düzenlenecek, halk arasında yaşayan kelimeler, terimler ve eski millî masallar, atasözleri, araştırılıp toplanacak, anane ve âdetler incelenecek ve yapılan çalışmalar dergiler yoluyla yayınlanacaktı. Ayrıca yetenekli gençler de desteklenecekti.

Güzel Sanatlar Şubelerinde ise, güzel sanatların her alanında faaliyet yapılacak, sanatçılarla amatörlerin bir araya gelmeleri sağlanacak ve genç yetenekler korunacaktı. Özellikle milli marşlar ve türkülerin öğrenilmesi ve birlikte icra edilmesi için gerekli faaliyetlerde bulunulacak, kurslar açılacaktı. Yöresel oyunların tespiti ve Türk milletinin sanatkar özelliklerinin ortaya konması da bu şubenin faaliyetleri arasındaydı.

Temsil Şubelerinde, Sahne sanatlarıyla ilgili faaliyetler yapılıyor, piyesler icra ediliyor, kukla, karagöz gibi milli sanatlar canlı tutulmaya çalışılıyordu.

Spor Şubelerinde, Türk milletinin spora ilgi duyması için gerekli çalışmalar yapılmaktaydı. Yörenin özelliklerine göre hemen hemen tüm spor dallarında faaliyetler gerçekleştirilmekteydi.

Sosyal Yardım Şubelerinde, bölgelerinde bulunan yardıma muhtaçlarla ilgileniyorlar; hayır kuruluşlarının çalışmalarında yer alıp, bu kuruluşların çalışmalarının daha etkin bir hale gelmesini sağlıyorlardı. Fakir öğrencilerin ve köylerden şehir ve kasabalara gelen fakirlerin yardımına da yine bu şube koşuyordu.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubelerinde, okuma yazma, sanat, yabancı dil, fen ve günlük hayat ile ilgili konular dahil her alanda kurslar açılıyor, meslek edindirme kursları veriliyor ve hatta okullarda zayıf almış öğrenciler ikmal sınavlarına hazırlanıyordu.

Kütüphane ve Yayın Şubeleri ise kütüphane ve okuma odaları kuruyorlardı. Kimi yayınlar hibe yolu ile kimi yayınlar da satın alma yoluyla kütüphanelere kazandırılıyordu.

Köycülük Şubelerinde, Köylülerin sıhhi, medeni, kültürel gelişme ve ilerlemesine, köylü ile şehirli arasında karşılıklı sevgi ve bağlılık duygularının kuvvetlenmesine gayret gösteriliyordu. Bu çerçevede geziler düzenlemek, köylüyü okutmaya çalışmak, hastaların şehirlerde tedavilerini sağlamak, harp malullerinin ve şehitlerin aile ve yetimlerini korumak ve bunların resmî işlerini kolaylaştırmak da bu şubelerin görevleriydi. Ayrıca, kurslar vasıtasıyla köy kalkınması, köy kanunu, hayvan yetiştirilmesi, idarî ve banka muameleleri ve temizlik konularında köy muhtarları eğitilmişlerdir.

Tarih ve Müze Şubeleri ise, muhitlerinin tarihlerini aydımlatacak araştırmalar yaparak Millî Tarih için faydalı neşriyat yapmak, tarihî anıtları korumak, önemli gördükleri Höyük v.s. tarihî eserleri bu sahada çalışan kurumlara bildirmekle görevlidir. Ayrıca, Millî kültür ve Etnoloji ile ilgili belgeleri toplamak ve muhafaza etmek, mahallî folklor tetkikleri yapmak ve bunları neşretmek gibi çok önemli vazifeleri de gerçekleştirmişlerdir.” (CHP, 1942, s.3-16).

Bir yerde halkevi açılabilmesi için en az üç şubenin teşekkül etmesi şartı nedeniyle halk evi açılmayacak kadar küçük muhitlerde halk evleri yerine Halkodaları kurularak hizmet götürülmeye çalışılmıştır (CHP, 1942, s.17).

Halk evleri 1932’de kurulmuş, 1951’de kapatılana kadar Cumhuriyet’in değerlerinin ve inkılapların halka tanıtılması yanında halkın her alanda eğitilmesi için büyük katkı sağlayan görevlerini başarı ile yerine etmişlerdir.

TÜRK TARİH KURUMU VE TÜRK DİL KURUMU:

Mustafa Kemal’e göre millî bir devlet olmak; millî kültürün en önemli öğelerini teşkil eden millî tarih ve millî dil bilincine sahip olmaktan geçer. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden itibaren çok uluslu bu devletin sınırlarını olduğu gibi koruma siyasetinin bir gereği olarak millî duygular arka plâna atılmış, önce Osmanlılık siyaseti uygulanmış, Hristiyan unsurlar ayrıldıktan sonra da İslâm unsurları bir arada tutabilmek için ümmet bilinci ön plâna çıkarılmıştır. Tarih ise İslâm tarihi ile başlatılmıştır. Tarih anlayışındaki bu tutum, dil alanında da aynı şekilde gerçekleşmiş, İstanbul’da konuşulan dili Anadolu insanı anlayamaz olmuştur.

Tarihi bir milletin hafızası, dili ise o milletin sesli bayrağı olarak gördüğümüzde bu alanda yapılan çalışmaların ne derece önemli olduğunu anlayabiliriz.

Türk Tarih Kurumu ve Millî Tarih Çalışmaları:

Tarih bir milletin hafızasıdır. Tarihini unutan milletler hafızasını kaybetmiş bireyler gibidir. Bu durumda hem aralarında ortak yaşanmışlıklardan kaynaklanan birlik beraberlik duygusu gelişmez hem de kendi geçmişlerine karşı yapılan saldırılara verilecek cevapları olamaz.

Çeşitli evreler geçirmekle birlikte “II.Meşrutiyet’e kadar olan Osmanlı tarihçiliği bir vakanüvistlikten ileri geçmemiş, yazılan eserler Osmanlı tarihi ve İslâm tarihi ile sınırlı kalarak Osmanlı hanedanının köklerini dini bir kaynağa dayandırma kaygısını taşımıştı” (Avcı, 2005, s.15).

II.Meşrutiyet’ten sonra her alanda olduğu gibi, tarih alanında da çağın gereklerine uygun ve yoğun bir çalışma başlamıştır. 1910’da Tarih-i Osmanî Cemiyeti kurulmuştur (Lewis, 1960, s.9). Bu cemiyet 1924 yılında kapanana kadar Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası adlı bir dergiyi 10 cilt halinde yayınlamıştır. Tarih-i Osmanî Cemiyeti ve dergisi Türk Tarih Kurumu’nun ve Belleten dergisinin prototiplerini oluşturmuştur (İğdemir, 1973, s.1).

Tarih-i Osmanî Cemiyeti kapanırken, bu cemiyeti Türkiye Cumhuriyeti’ne uyarlayan tarihçiler, Fuat Köprülü başkanlığında ve Türk Ocakları bünyesinde Türk Tarihi Tetkik Heyeti’ni kurmuşlar daha sonra da Mustafa Kemal’in direktifleriyle 12 Nisan 1931’de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti’ni oluşturmuşlardır. Cemiyet daha sonra Türk Tarih Kurumu adını almıştır (Avcı, 2005, 18).

“Günümüz modern tarihçiliğinin Türkiye’de gelişmesi Mustafa Kemal Atatürk’ün çalışmaları, teşvikleri ve kurduğu müesseselerle gerçekleşmiştir. Mustafa Kemal de, devrindeki dünya tarihçilik anlayışından ve özellikle de Osmanlı tarihçiliğinden etkilenmiş olmakla birlikte faydacı tarih anlayışının yanı sıra, modern tarihçiliğin yani Türk Tarih Tezi’nin oluşmasıyla bizzat meşgul olmuştur.” (Süslü, 1995, s.241-242).

Atatürk'ün tarih çalışmalarının iki hedefi vardır. Bunlardan ilki batılı devletlerin Türkiye üzerindeki oyunlarını dünya kamuoyunda meşrulaştırmak için Türk tarihi ve uygarlığı hakkında uydurdukları iftiralara cevap vermektir. İkincisi ise milli devlet kuruluşu sırasında Türk halkının millet bilincine ulaşması ve tarihiyle gurur duymasını sağlamaktır. Bu şekilde birlik ve beraberlik duygusu kazanılacaktır.

Türk Tarih Tezi, batılı devletlerdeki tarihçilerin Türkiye üzerinde oynanan oyunları haklı çıkarmak için tarihî gerçekleri tahrif ederek ortaya attıkları Türkleri küçük gösterici iddialara cevap vermek ve yurtiçinde millî duyguları uyandırmak amacıyla ortaya atılmıştır. “ Türk Tarih Tezi ve Türk Tarihçiliği'nin onun zamanında gelişen bölümü, batı emperyalizmini meşrulaştırmak için için hazırlanan medeniyet ve kilise tarihine karşı bir savunma tarihçiliğidir” (Karal, 1977, s.258). Atatürk, Türk Tarih Tezi'nin ve tarih konusundaki diğer çalışmaların daha rahat bir ortamda tartışılıp, ürünler alınabilmesi için Türk Tarih Kurumu'nu kurmuş ve bu kurum aracılığıyla ilki 1932'de olmak üzere Türk Tarih Kongreleri tertip etmiştir. Bu çalışmalar büyük ölçüde amacına ulaşmıştır.

Türk Tarih Kurumu'nun yaptığı işler arasında; 1931 yılından itibaren liselerde okutulan Lise tarih kitaplarını yazmak, 1932 yılında yeniden yazımına başlanan Türk Tarihinin Ana Hatları adlı kitabı hazırlamak, Türk Tarih Kongreleri düzenlemek, arkeolojik hafriyatlar yapmak, tercüme ve yayınlar yapmak, uluslararası çalışmalara katılmak, tarihî eserlerin korunması gibi konular yer almıştır.

Türk Dil Kurumu ve Millî Dil Çalışmaları:

Türk tarihi ve Türk dili üzerine çalışmalar, Atatürk'ün büyük önem verdiği konular arasındaydı. Harf İnkılâbı'nın temel amaçlarından biri, Türk dilinin yazı dili olarak kullanılabilmesiydi. İnkılâp gerçekleşikten sonra Meclis'e gelen kanun tekliflerinde bile Arapça terimlerin yerine Türkçelerini kullanmak gayreti yapılan görüşmelerde dile getirilmekteydi.

Mustafa Kemal 1930'da bu konuda şöyle diyordu:

“Millî his ve dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması millî hissin gelişmesinde başlıca etkindir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir; yeter ki bu dil, şuurla işlensin.”

“Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller bo-yunduruğundan kurtarmalıdır.” (Kocatürk,1999, s.149).

Böyle düşünen Mustafa Kemal, Harf İnkılabını gerçekleştirdikten sonra, 1 Eylül 1929 tarihinde okullardan Arapça ve Farsça derslerinin kaldırılmasını da sağlamıştır. Yazarlar yazılarında bu iki dile ait kelimeleri kullanmak istememelerine rağmen Türkçe kelimeleri kapsayan bir sözlük bulunmadığından çok zorlanmışlardır. Bu nedenle acil ihtiyaç hissedilen sözlüğü hazırlama görevi Harf İnkılâbı sırasında çalışan komisyona takviye yapılarak verilmiştir. Ancak, bu komisyon verimli olamamış ve bir sözlük meydana getiremeden 1931 yılında dağılmıştır. Bunun üzerine Birinci Türk Tarih Kongresi'nin kapandığı akşam Çankaya Köşkü'nde yapılan görüşmeler sırasında Mustafa Kemal tarafından orada bulunanlara Türk Tarih Kurumu'na

kardeş bir de Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulması kararı anlatılmıştır. Bu karar doğrultusunda Türk Dili Tetkik Cemiyeti (sonraki adıyla Türk Dil Kurumu) 12.7.1932 tarihinde kurulmuştur (Korkmaz, 1995, 231-232).

Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kurulduğu dönemdeki çalışmaları; derleme, karşılıklar kılavuzu hazırlama (Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe karşılıkları), terim çalışmaları, sözlük çalışmaları, gramer çalışmaları, lengüistik-etimoloji çalışmaları ve basım yayım çalışmaları olarak görülmektedir.

SONUÇ:

"Milli bilincin ayakta kalabilmesi ve uyanık bulunması için dil ve tarih uğrunda çalışmaya mecburuz"(Kocatürk,1999, s.149) diyen Atatürk döneminde alınan tedbirler ve oluşturulan kültür kurumlarıyla, Osmanlı Devleti'nin çok uluslu devlet yapısından kaynaklanan sorunlar ortadan kaldırılarak milli bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin sağlam temelleri atılmış ve inkılapların halk tarafından benimsenmesine gayret edilmiştir. Ortak dil, ortak tarih bilinci aşıl原因arak çağdaş bir devlette birlik ve beraberlik duygusu taşıyan, vatanını, milletini seven bilinçli vatandaşlar yetiştirmek bu çalışmaların temelini oluşturmuştur. Özellikle Tarih ve dil konularında yapılan çalışmalarla emperyalistlerin Türk milleti ve kültürü hakkındaki olumsuz propagandalarına da cevap verilmiştir.

Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti ile aynı coğrafyada bulunan devletlerin içinde bulunduğu kaos ortamı, bu çalışmaların ne denli başarılı ve önemli olduğunu ispat etmektedir.

KAYNAKLAR

- Avcı, C. (2005). "Türk Tarih Tezi Amacı, Uygulanışı ve Sonuçları" A.İ.B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (11).
- CHF (1932). Halkevleri Talimatnamesi, Hâkimiyeti Milliye Matbaası
- CHP (1942). Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, İstanbul-Ankara: CHP yayını.
- İğdemir, U. (1973). Cumhuriyet'in 50. Yılında Türk Tarih Kurumu, Ankara: Türk Tarih Kurumu
- İstatistik Umum Müdürlüğü (1937). Kültür İstatistikleri 1935-1936, Ankara.
- Karal, E. Z. (1977). "Tanzimattan Bugüne Kadar Tarihçiliğimiz", Felsefe Kurumu Seminerleri, Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Kocatürk, U. (1999). Atatürkün Fikir ve Düşünceleri, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Korkmaz, Z. (1995), "Atatürkçü Düşünce'de Türk Dilinin Yeri", Atatürkçü Düşünce El Kitabı, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Lewis, B. (1960). "Türkiye'de Tarihçilik ve Millî Uyanış", Türk Yurdu, (2).
- Maarif Vekilliği (1939). Atatürk'ün Maarife Ait Direktifleri, Maarif Vekâleti Ana Programa Hazırlıklar Serisi, İstanbul.

Resmî Gazete, 24 .11.1928.

Süslü, A. (1995). "Atatürk ve Tarih", Atatürkçü Düşünce El Kitabı, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Şimşir, B. N. (1992). Türk Yazı Devrimi, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Ülkütaşır, M. Ş. (1981). Atatürk ve Harf Devrimi, Ankara: Türk Dil Kurumu

Yaşar, H. (2010). "Yurt Dışında Bir Kültür Kurumu Londra Halkevi", Atatürk Yolu , (45).